'Ik denk gewoon in kleur'

Jeanne Dekkers over kleur als architectonisch middel

thema **Kleur en kleurtjes**

'Goede architectuur behoeft geen kleur', is een versleten credo volgens architect Jeanne Dekkers. Alle materialen hebben immers kleur, maar de kunst om goed om te gaan met bestaande en toegevoegde kleuren verstaan slechts weinig vakgenoten. Kleur als architectonisch middel is verwaarloosd. En beladen: te vaak is het louter decoratie of camouflage. Wat Dekkers betreft, verdient kleur veel meer aandacht in de ontwerppraktijk. Een interview over trots, cadeautjes voor de stad en bevordering van kleurbewustzijn.

Josine Crone en Hans Mulder

Haar architectuur valt op door de uitgesproken kleurrijke benadering. Het nieuwe stadhuis in Leeuwarden bijvoorbeeld, of het interieur van Senter in Den Haag. Jeanne Dekkers ruimde al in haar eerste ontwerpen een nadrukkelijke plaats voor kleur in, als architectonische middel heeft het haar sindsdien niet meer losgelaten.

Eén van de pijlers van je bureauprofiel is kleur. Waarom?

'Als ik werk aan een ontwerp, heb ik daar een sfeerbeeld bij van materialen en kleur. Kleur is voor mij een integraal onderdeel van het hele concept. In mijn eerste gebouw voor de TU Twente paste ik nog 'kleurtjes' toe. Het was toen nog niet de gewoonte dat architecten kleur inzetten als onderdeel van het ontwerp. In de loop der jaren heb ik een eigen kleurenfilosofie als ontwerpwerktuig ontwikkeld.'

Kleur is toch ontzettend onderhevig aan mode?
'Het is niet erg dat er tijdsbeelden zijn, maar je moet het binnen het tijdsbeeld wel goed doen. De wijze waarop ik kleur toepas, laat het niet toe dat mensen dat later aanpassen aan de dan geldende modenormen. De golfbeweging in de tijd vind ik geen probleem.'

Hoe weet je of je het goed doet?
'Dat weet je nooit. Ik stem mijn ontwerp af op de gebruikers. Ik merk dat ze ervan gaan houden en er trots op zijn, dat is voor mij een teken dat het is gelukt. Soms is het kleurgebruik uitbundig en soms heel erg ingetogen. Zo hebben we bij Senter gekozen voor een slingerende wand als symbool voor de veranderende kantoororganisatie. En de kleur zilver om er een zekere rust in te brengen. Kleuren kunnen dynamiek geven maar ook stilte verwoorden.'

Profiel

Jeanne Dekkers (49) studeerde bouwkunde aan de TH Eindhoven. In 1978 trad ze in dienst bij EGM architecten. Na een lange carrière bij dat bureau, o.a. als directeur bij de kantoren Dordrecht en Rotterdam, begon ze in 1998 haar eigen architectenbureau in Delft, Jeanne Dekkers Architectuur. Van 1989-1991 was ze docente architectuur aan de Rietveld Academie. Ze maakte en maakt deel uit van vele vakjury's en verzorgt regelmatig lezingen en exposities.
Jeanne Dekkers liet de afgelopen 25 jaar haar sporen na in de Nederlandse stedenbouw.
Zie ook www.jeannedekkers.nl

foto's Nout Steenkamp

Heb je een vast palet of is de hele wereld open?
'We hebben een eigen kleurenwaaier. Die is gebaseerd op een jarenlange ervaring. Het palet evolueert, maar er is ook wel een soort stabiliteit in kleuren waarvan ik houd en de werking goed ken. Hoe een kleur uitwerkt op een groot vlak is nauwelijks vanaf een staal te beoordelen. In de binnenstad van Eindhoven waar we werken binnen het plan van Jo Coenen, wilden wij een andere kleur blauw dan hij voor het plafond van de stadskamer. Ik weet zeker dat ons voorstel beter is. Kleine kleurvlakjes zijn zo anders dan een groot vlak, ook de reflecties van kleuren in de omgeving spelen immers mee.'

Hoe komt die waaier tot stand, is dat intuïtief?
'Ja, dat is het startpunt. Ik voel mij meer aangesproken door de warmere, zuidelijke kleuren dan door de polderkleuren, de kleuren van de Stijl. Ik heb wel een eigen werkwijze ontwikkeld. Vanuit de totaalsfeer kom ik tot een kleurenpalet, specifiek gericht op opdrachtgever, gebruiker en gebouw. Vanaf mijn jeugd houd ik erg van de kleuren die je tijdens de paasweek in de katholieke kerk ziet: wit, roze, paars en zwart. Kleur is altijd belangrijk geweest in mijn perceptie.'

Je stemt je kleurkeuze af op de omgeving. In het stadhuis in Leeuwarden is kleur echter vrij dominant aanwezig en niet iedereen vindt dat het zo goed past.
'Er zijn heel veel huizen in Leeuwarden behoorlijk fel geschilderd. Met gele en roze kleuren. Vlakbij het oude stadhuis staat bijvoorbeeld een lila gebouw. Ik heb sterk gereflecteerd op wat ik daar zag en ook bijvoorbeeld een stadstuin in het ontwerp opgenomen. Voor de kleuren heb ik een heel uitgebreid palet gemaakt en ben vervolgens op de oude kerktoren de Oldehove geweest om daar de kleuren te selecteren. Het is vrij extreem, toch vond de wethouder het laatst nog saai.'

Voel je je een roepende in de woestijn als het gaat om kleur?
'Ik vind dat kleurgebruik te weinig leeft als serieus vak. In het onderwijs heeft het geen plek en als vakonderdeel wordt het te weinig benut. Je doet namelijk altijd uitspraken over kleur, ook bij ruw materiaalgebruik. Dat zou veel bewuster moeten gebeuren.'

Hoe zou je dat moeten doen, als het vooral op intuïtie berust?
'Je kunt het leren. Op het moment dat je er bewust van bent, valt het te ontwikkelen.'

Dan zou er een onderliggende theorie over moeten zijn. Er is toch nauwelijks een serieuze poging gedaan om een wetenschappelijk verband tussen kleur en gedrag te leggen?
'Er zijn wel studies over hoe ruimtebeleving door kleur wordt beïnvloed. De antroposofie is daar heel uitgesproken in.'

Vind je antroposofie een serieuze basis om met kleur en gedragseffecten of stemmingen om te gaan?
'Nou nee, want het is heel erg tegengesteld aan mijn gevoel. Antroposofen vinden dat je agressieve kinderen in een rode ruimte moet stoppen om het gedrag te corrigeren. Dat vind ik te heftig vanwege de overdaad aan stimulansen. Ze pretenderen een soort vrijheid maar het is altijd hetzelfde. De kleuren van klassen in een vrije school veranderen van heel zacht tot steeds harder. Ik vind dat juist erg onvrij. Maar dat blauw een koelere kleur en groen rustgevend is, dat klopt op zich wel, dat weten we allemaal.'

Hoe handhaaf je de kleur van je gebouwen? Voor baksteen is het makkelijk, maar schilderwerk en plaatmaterialen kunnen flets en sleets worden.
'De keuze voor baksteen houdt ook een kleurkeuze in. Samen met het voegwerk kan er vlakwerking ontstaan, en dat kan heel goed werken. Voor gevoelige onderdelen maken we een onderhoudsschema en een overzicht van de materialen.
Als je iets een kleur geeft, ontstaat meer respect voor het handhaven ervan. Als de eigenaar of gebruikers het mooi vinden, is er een motivatie om het goed te onderhouden.'

Is dat wat je uiteindelijk beoogt met kleur, dat mensen anders naar de omgeving kijken en het anders beleven, met meer respect?
'Ik denk gewoon in kleur. Mensen voelen volgens mij het verschil. Natuurlijk probeer ik gebouwen te maken waar mensen van gaan houden. Als je een gebouw ontwerpt, maak je een leegte. Die kan pas tot leven komen als mensen de ruimte begrijpen en het als een jas voelen. Een jas wordt pas wat als je

'Kleuren kunnen dynamiek geven, maar ook stilte verwoorden'

‘Kleur is voor architecten niet zo’n academisch begrip, maar is wel heel belangrijk voor gewone mensen’

hem aantrekt, anders is het een vod. In feite is die jas het gebouw. En het gevoel blijft goed als mensen de jas onderhouden en er van gaan houden. Kleur is voor architecten niet zo’n academisch begrip, maar wel heel belangrijk voor gewone mensen.’

Is het de taak van de architect de wereld zo in te richten dat mensen zich daar plezieriger in voelen?
‘Dat vind ik zeker. Naarmate ik langer als architect werk, vind ik het steeds belangrijker dat mensen zich prettig voelen in een gebouw. Ik vind vaak dat veel nieuwe gebouwen als ufo’s landen, als *fremdkörper*, als een monument voor de architect waar bestuurders zich aan spiegelen. Maar juist gewone mensen moeten zich eraan spiegelen, zich kunnen optrekken aan die omgeving en ervan houden, want de wereld is al zo snel en arm.’

Draagt kleur bij aan beter functioneren?
‘Zeker bij schoolgebouwen geldt dat. Kinderen moeten daar alles van kunnen leren. Zo’n gebouw maak je van materialen die je kunt aanraken. In het gebouw moet je laten zien hoe het gemaakt is, dat kolommen het dak dragen bijvoorbeeld. Als je een gebouw begrijpt, accepteer je het beter en kun je er beter in functioneren.
Dat geldt voor kinderen in het bijzonder maar eigenlijk voor iedereen. Het is gewoon psychologie. Gebouwen moeten die dienende rol hebben, maar het moeten anderzijds ook gebouwen zijn om trots op te zijn. Ik maak zeker geen verlegen gebouwen. Neem bijvoorbeeld een entree zoals bij het Minkema College in Woerden. Ik vind dat een humane inpassing, afgestemd op de gebruiker. De kinderen zijn al trots als ze binnenkomen. Let ook op het gevoel. Als je een politiebureau binnenkomt als je net beroofd bent, hoe voel je je dan? Vanuit het gevoel ontwerp ik een politiebureau, een school, een museum. Gebouwen zijn geen monument voor mezelf, maar moeten gebouwen zijn die humaniteit uitstralen. Een goed gebouw wordt hiermee goede architectuur. Die houding leidt tot architectuur met een grote A. Veel architecten realiseren zich niet wat de invloed van het gebouw is op de gebruiker.’

Het Groninger Museum dan, mede bekend om zijn kleur?
‘Dat vind ik een soort rariteitenkabinet. Stedenbouwkundig een heel goed sleutelproject tussen het station en de binnenstad, maar in de vorm is het een Memphiskast. Het is meer interieur dan exterieur. Iedere stad wil tegenwoordig met een gebouw aan citybranding doen om het Bilbao van het noorden te worden. Spijkenisse gaat bijvoorbeeld een bibliotheek bouwen van MVRDV in de vorm van een glazen stolp over een boekentoren. De opgave is: zet de stad op de kaart. Maar het kan op een veel betere manier. Met het museum in Venlo heb ik ook een cadeau aan de stad gegeven door goede ruimtes te maken.’

Noem eens recent opgeleverde projecten die volstrekt tegengesteld zijn aan jouw visie op architectuur?
‘Dat zijn er best veel. De meeste gebouwen zijn tempels voor de architecten zelf. Het stadhuis in Alphen aan den Rijn van Erick van Egeraat, dat is zo’n blob die in zichzelf keert. Als object is het wel oké. Maar je zou veel meer moeten luisteren naar de plek en de omgeving. De ING-bank van Meijer en Van Schooten in Amsterdam is in die zin ook teveel een object in de stad. Het is een symbool voor de organisatie en daarmee een spiegel voor die organisatie. Zo’n bankorganisatie wil dat graag. Maar hier schiet het humane aspect en de ruimtelijke inpassing tekort.’
‘De stedenbouw zou veel meer verbindingen moeten leggen tussen dit soort objectmatige uitspattingen. Op Vinex bijvoorbeeld wordt gewoon lolligheid geordend en niet een humane omgeving. Meer aandacht voor de layout van de gebouwen en een verbindende, mooie tussenruimte is nodig. Zo’n schoen van de ING die daar zo solitair staat, vind ik een gemiste kans. Als het was ingebed in een stedelijk patroon waar ook de verbinding van de buitenruimtes veel meer doet, zou het beter zijn. Ik verkies daarom meer gelijkmatigheid in architectuur. Gebouwen mogen veel meer op elkaar lijken, want ze zijn onderdeel van het grotere geheel. Dat zou vaker richtlijn moeten worden voor de architectuur, want daarmee schep je betere voorwaarden voor humaniteit.’

Welke gebouwen draag je wel een warm hart toe?
‘De begraafplaats van Herman Zeinstra in Haarlem. Het interieur van het Van Abbe Museum in Eindhoven. Een hele goede architect vind ik Siza. Die verstaat zijn vak zonder aanstellerig te zijn. Hij maakt met goede materialen goede ruimtes. Zuidelijke architecten spelen veel meer op de context van de plek in. Ze zijn dienstbaarder naar de plek, maar ze kennen daarnaast toch nadrukkelijk een ander soort trots. Vanuit een groot vakmanschap ontstaat een verbinding tussen de context van de plek en de toekomstige mogelijkheden. De Mariaplaats in Utrecht van Bob van Reeth bijvoorbeeld is van een heel mooie en trotse baksteen architectuur.’

Doen buitenlanders het beter? Zijn Nederlanders te bescheiden of onkundig?
‘Kleur is veel te weinig een onderdeel van het denken. Het zou op de agenda moeten. Kleurgebruik in architectuur heeft veel meer aandacht nodig. Zeker nu kleur een hot item is in de architectuur. Je ziet hele goede voorbeelden, maar ook zeer slechte.’ ■

Een droom die landt

thema **Kleur en kleurtjes**

Ieder gebouw is het antwoord op vele vragen die wel of niet worden gesteld. Het ontwerpen van een gebouw begint met het kijken en luisteren naar de plek, naar het programma van eisen, de cultuur van de gebruiker en het doorgronden van de niet zichtbare, maar wel zeer essentiële elementen van de opgave. Er ontstaat een beeld dat de analyse van de vier genoemde uitgangspunten op intuïtieve wijze met elkaar verbindt tot een nieuw beeld, als ware het een droom. Deze droom wordt de drager voor de verdere uitwerking.

Jeanne Dekkers

Het kijken en luisteren naar de plek is gelijk aan het zoeken naar het cadeau van de plek, of deze plek nu mooi of lelijk oogt. Iedere plek herbergt haar eigen eigenaardigheden en wetmatigheden, die leiden tot een specifiek antwoord op de plek. Hierdoor wordt het ontwerp geworteld op de plek en krijgt haar eigen uniciteit. Elementen van de plek die ik van belang vind, zijn de historie, met name de ontstaansgeschiedenis, de verkaveling en de specifieke bouwwijzen van de plek en haar omgeving. Verbindingslijnen met de omgeving, het centrum, het buiten, de oriëntatie op de omgeving zijn van belang. Ook oriëntatie ten opzichte van zon en wind, de natuurlijke elementen bepalen mede het ontstaan van het ontwerp. Het nieuwe gebouw slaat een brug tussen het verleden en de toekomst van de plek.
Het programma van eisen bestaat veelal uit een droge opsomming van de eisen en is uitgangspunt. Echter, de gewenste uitstraling van de gebruikers en hun toekomstige uitstraling zijn minstens zo belangrijk. Hier ben ik bewust naar op zoek. Sterker nog, ik probeer tussen de observaties en de woorden door een nieuwe werkelijkheid te zien en te vinden die samen met de eerder genoemde elementen leiden tot een nieuw beeld, als ware het een droom.

Eigen stijl
In het vinden van dat beeld is stijl geen expliciet doel, echter andere elementen, zoals licht en ruimte, kleur en textuur, routing en oriëntatie zijn de belangrijkste ingrediënten voor een gebouw, dat in alle opzichten goed functioneert en waar iedereen trots op is. Zo ontstaat een eigen stijl, die zich kenmerkt in een humane omgeving.
Het ontwerpen van een gebouw is het ontwerpen van een leegte, die in al haar architectonische en bouwkundige merites klopt en die tot leven komt

Een droom die landt
Geen landing zonder droom
Geen gebouw zonder gedachte
Geen antwoord zonder vragen

❶ Buurthuis en Kinderdagverblijf Westerkwartier, Delft
Ontwerpteam: Jeanne Dekkers, Rob Janssen Bouwmeester, Frank Segaar
Opdrachtgever: Kinderdagverblijf Plukke-bol, gemeente Delft
Oplevering: eind 2002
Foto: Marcel van Kerckhoven

❷ Minkema College, Woerden
Ontwerpteam: Jeanne Dekkers, Anneli Kramer; coördinatie: Frank Segaar en Ronald Taal
Opdrachtgever: Gemeente Woerden, Minkema College Woerden
Oplevering: januari 2003
Foto: Sika Nederland B.V.

❸ Brandweerkazerne Hoorn
Ontwerpteam: Jeanne Dekkers, Helga Snel, Jan Enting
Opdrachtgever: Gemeente Hoorn, Gemeentelijke Brandweer Hoorn
Oplevering: 2001
Foto: Jeanne Dekkers Architectuur

❹ Limburgs Museum, Venlo
Ontwerp: Jeanne Dekkers Architectuur i.s.m. EGM Architecten
Opdrachtgever : Provincie Limburg, Stichting Limburgs Historisch en Volkskundig Museum, Venlo
Oplevering: januari 2000
Foto: Michel Claus

❸

zodra de mens haar in gebruik neemt. Het is als een jas, die vorm en betekenis krijgt zodra iemand hem aantrekt. Dan pas blijkt of hij goed past.
Het ontwerpen en realiseren van gebouwen is niet alleen kijken en luisteren, dromen en analyseren, maar ook het voldoen aan alle eisen die de realisatie op een goede wijze laat verlopen. Het vertalen van de wensen van de opdrachtgever, het samenwerken met adviseurs, het voortdurend toetsen van de kosten aan het gegeven budget en het voldoen aan de normen, is een expertise die het bureau beheerst. Deze werkwijze tezamen met de architectonische ambitie leidt tot steeds nieuwe gebouwen, als ware het een droom die landt. ■

❹